

Zisťovanie finančnej situácie a spotreby domácností na Slovensku

Tibor Zavadil
Národná banka Slovenska

V súčasnosti prebieha na Slovensku druhá vlna zisťovania finančnej situácie a spotreby domácností. Tento príspevok podáva bližšie informácie o tomto zisťovaní a predstavuje niektoré zaujímavé výsledky z prvej vlny.

Zisťovanie finančnej situácie a spotreby domácností (anglický názov *Household Finance and Consumption Survey – HFCS*) je spoločný projekt centrálnych bánk Eurosystemu koordinovaný Európskou centrálnou bankou (ECB). Jeho cieľom je získať spoľahlivé údaje o súčasnej ekonomickej situácii domácností v eurozóne, ktoré poslúžia pri dôležitých rozhodovaniach v oblasti menovej politiky ECB a finančnej stability Eurosystemu. Otázky zisťovania finančnej situácie a spotreby domácností zachytávajú demografiu, vlastníctvo hmotných a finančných aktív, pôžičky, príjem, spotrebu, zamestnanie, podnikanie, dôchodkové zabezpečenie a medzigeneračné prevody domácností.

Zisťovanie finančnej situácie a spotreby domácností na Slovensku zabezpečuje Národná banka Slovenska (NBS) v spolupráci so Štatistickým úradom Slovenskej republiky (ŠÚ SR), ktorý použitím štatistických metód náhodne vybral zo všetkých domácností na Slovensku reprezentatívnu vzorku 4 200 domácností. Vybrané domácnosti v priebehu februára a marca tohto roku oslovia pracovníci ŠÚ SR (opytovatelia) a požiadajú ich o vyplnenie príslušného dotazníka. NBS v tejto súvislosti veľmi oceňuje spoluprácu oslovených domácností pri poskytovaní informácií.

Zber údajov bude prebiehať pod dohľadom NBS a ŠÚ SR tak, aby sa citlivé osobné údaje nedostali do nepovoláných rúk. Každý opytovateľ sa preto musí pri oslovení vybranej domácnosti preukázať preukazom zamestnanca ŠÚ SR a pozývacím listom podpísaným guvernérom NBS a predsedníčkou ŠÚ SR. Obe inštitúcie domácnostiam garantujú, že všetky poskytnuté informácie budú spracované anonymne a využité výhradne na účely štatistických a výskumných analýz, ktoré nemajú komerčný charakter. So všetkými odpoveďami na otázky sa bude narábať ako s citlivými údajmi v súlade so zákonom č. 122/2013 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ako aj s európskou legislatívou o dôvernosti osobných údajov.

PODROBNEJŠIE INFORMÁCIE O ZISŤOVANÍ

Zisťovanie finančnej situácie a spotreby domácností umožňuje vďaka svojej štruktúre a frekven-

cii (každé 3 roky) odpovedať na otázky v oblasti rozdelenia bohatstva, dlhov, príjmov a spotreby domácností. Tieto otázky sú dôležité pre porozumenie dôsledkov makroekonomických šokov, ako aj vplyvu rôznych politík a inštitucionálnych zmien na rozdielne skupiny domácností. Zisťovanie poskytuje Eurosystemu porovnateľné údaje týkajúce sa finančnej situácie domácností vo všetkých krajinách eurozóny. Získané údaje poslúžia ako podklady pre rôzne ekonomické štúdie, týkajúce sa napríklad bytových otázok mladých, úspor a dôchodkových otázok starších osôb, vplyvu bohatstva na spotrebu, zadlženosti domácností, prístupnosti získania úveru atď. Výsledky zisťovania umožnia získať dôležitý pohľad na ekonomické správanie rozličných typov domácností, čím sa stanú cenným prínosom v mnohých hospodársko-politických oblastiach Eurosystemu, zameraných najmä na optimálne nastavenie menovej politiky a podporu finančnej stability v eurozóne.

Dôsledky vysokej zadlženosti domácností v mnohých krajinách eurozóny nemožno posudzovať výlučne z agregovaných (súhrnných) údajov, keďže neodhaľujú mnohé súvislosti v správaní osobitných skupín domácností. Poznatky o úrovni zadlženosti jednotlivých kategórií domácností získané zo zisťovania finančnej situácie a spotreby domácností pomôžu centrálnym bankám zväziť, či akumulovanie dlhu domácností môže zvýšiť obavy týkajúce sa ich finančného stavu alebo či môže predstavovať riziko pri raste spotreby a celkovej finančnej stability domácností. Problematika vplyvu bohatstva na spotrebu, ktorej zisťovanie venuje veľkú pozornosť, má pre centrálné banky veľký význam. Prudký nárast cien nehnuteľností v niektorých krajinách a ich následný pokles vzbudil záujem o to, ako ceny takýchto aktív ovplyvňujú reálny stav ekonomiky. Správanie domácností z tohto pohľadu môže byť kľúčové, pretože domácnosti, ktorých bohatstvo náhle vzrástlo, môžu spotrebovať viac, ak pocitujú, že majú viac zdrojov, alebo preto, že prístup k hotovosti či finančným zdrojom je jednoduchší. Následný pokles cien nehnuteľností však môže priviesť vysoko zadlžené domácnosti do finančnej tiesne, ktorá

môže predstavovať hrozbu pre stabilitu celého finančného systému. Údaje získané zo zisťovania nám umožnia lepšie porozumieť dopadom a šíreniu ekonomických výkyvov a šokov na jednotlivé typy domácností.

Zisťovanie finančnej situácie a spotreby domácností prebieha v každej krajine eurozóny pomocou tzv. pravdepodobnostného výberu, čo znamená, že každá domácnosť žijúca na území daného štátu má nenulovú šancu byť zahrnutá do výberovej vzorky. Výberová vzorka na Slovensku, ktorú tvorí 4 200 domácností, bola navrhnutá tak, aby bola reprezentatívna nielen na úrovni celej krajiny, ale aj na úrovni jednotlivých krajov Slovenska. Odpovede respondentov sa budú zaznamenávať priamo do počítačov. Táto metóda zberu údajov má výhodu v tom, že počítačový program okamžite kontroluje, či vo vkladných údajoch nie sú omyly, a v prípade chybného zadania umožní opytovateľovi odpoveď respondenta opraviť. Počas rozhovoru je opytovateľ pripravený objasniť akékoľvek otázky, ktoré nie sú respondentovi zrozumiteľné, a poskytnúť doplňujúce informácie z oblasti rodinných financií. Ak domácnosť na nejakú otázku v dotazníku nebude vedieť alebo chcieť odpovedať, môže zostať táto otázka nezodpovedaná.

VÝSLEDKY Z PRVEJ VLNY

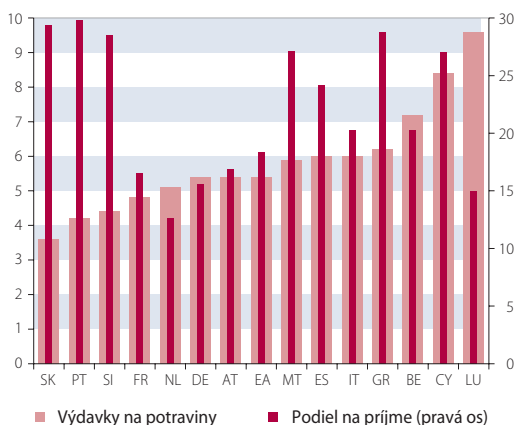
V prvej vlne zisťovania finančnej situácie a spotreby domácností, ktorá prebehla vo väčšine krajín eurozóny¹ v rokoch 2010 a 2011, sa podarilo získať reprezentatívne údaje od vyše 62 000 domácností. Tieto údaje boli dôkladne spracované a použili sa pri mnohých štatistických a výskumných štúdiách nekomerčného charakteru, zameraných na zlepšenie nastavenia hospodárskych politík v krajinách eurozóny. Najvyššou pridanou hodnotou získaných údajov z takéhoto zisťovania je to, že umožňujú porovnať bohatstvo, aktíva (majetok), pasíva (dlhy), príjmy a spotrebu domácností podľa rôznych demografických charakteristík v celej eurozóne a taktiež medzi jednotlivými krajinami.

Z množstva výsledkov z prvej vlne zisťovania sme vybrali niekoľko zaujímavých zistení najmä pre Slovensko (pozri aj tabuľku):

- Na Slovensku vlastní vozidlo 61 % domácností, zatiaľ čo na Cypre je to až 89 % domácností (v celej eurozóne 76 %).
- Až 90 % domácností na Slovensku vlastní nehnuteľnosť, v ktorej býva, čo je najvyšší pomer medzi krajinami eurozóny. Najnižší pomer je v Nemecku (44 %) a v Rakúsku (48 %). V celej eurozóne je tento pomer na úrovni 60 %.
- Hypotéku má pritom na Slovensku iba necelých 10 % domácností (s mediánom dlžnej sumy 25 000 eur), čo je najnižší pomer v eurozóne, kde má hypotéku celkovo 23 % domácností (s mediánom dlhu 68 400 eur). Najviac domácností s hypotékou (45 %) je v Holandsku, kde je medián dlhu až 131 000 eur.
- Nehypotekárny dlh (napr. spotrebný úver, debetný zostatok na účte alebo nedoplatok na kreditnej karte) má 20 % slovenských domácností s mediánom dlžnej sumy 1 000 eur, čo je najnižšia suma v celej eurozóne, kde má takýto typ dlhu 29 % domácností s mediánom dlžnej sumy 5 000 eur. Najviac domácností s nehypotekárnym dlhom (48 %) je na Cypre s mediánom dlžnej sumy 10 100 eur.
- Slovenské domácnosti sú celkovo najmenej zadlžené. Zatiaľ čo na Slovensku je zadlžených 27 % domácností s celkovým dlhom 3 200 eur (medián) na zadlženú domácnosť, v Holandsku je zadlžených až 66 % domácností s celkovým dlhom 89 100 eur (medián) na zadlženú domácnosť. Na porovnanie, v eurozóne je zadlžených 44 % domácností s celkovým dlhom 21 500 eur (medián) na zadlženú domácnosť.
- Štandardná slovenská domácnosť vlastní v čistých finančných aktívach 2 500 eur (medián), čo je po Slovinsku (1 700 eur) najmenej v eurozóne. Najviac finančných aktív (medián 34 700 eur) držia domácnosti v Holandsku. Medián za celú eurozónu je 11 400 eur. V porovnaní s inými krajinami eurozóny len veľmi málo slovenských

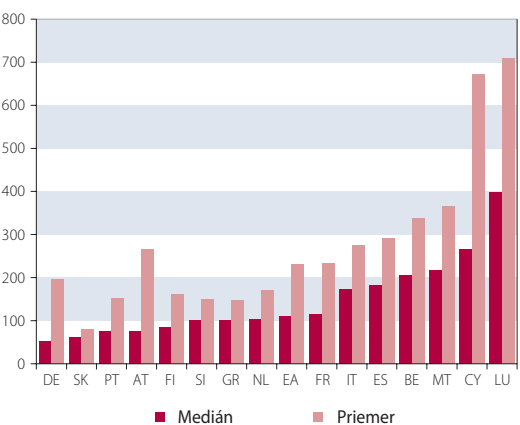
¹ Do prvej vlne zisťovania finančnej situácie a spotreby domácností sa nezapojovalo Írsko a Estónsko, ktoré sa však zapoja do druhej vlne.

Graf 1 Výdavky domácností na potraviny (v tis. EUR) a podiel na ich príjme (v %)

Zdroj: Eurosystem Household Finance and Consumption Survey (2013).

Graf 2 Čisté bohatstvo domácností v krajinách eurozóny (v tis. EUR)

Zdroj: Eurosystem Household Finance and Consumption Survey (2013).

Reálne a finančné aktíva a pasíva domácností v krajinách eurozóny (mediánové hodnoty podmienené držaním daného aktíva/pasíva)

Krajina	Reálne aktíva* (v tis. EUR; výskyt v %)		Finančné aktíva (v tis. EUR; výskyt v %)		Pasíva (v tis. EUR; výskyt v %)		
	Spolu	Hlavné bývanie	Spolu	Vklady	Spolu	Hypotekárny dlh	Nehypotekárny dlh
BE	220 (90 %)	250 (70 %)	27 (98 %)	10 (98 %)	39 (45 %)	69 (31 %)	5 (24 %)
DE	89 (80 %)	168 (44 %)	17 (99 %)	8 (99 %)	13 (47 %)	80 (22 %)	3 (35 %)
GR	114 (92 %)	100 (72 %)	4 (75 %)	4 (73 %)	15 (37 %)	41 (18 %)	4 (26 %)
ES	202 (95 %)	180 (83 %)	6 (98 %)	4 (98 %)	36 (50 %)	60 (33 %)	7 (31 %)
FR	124 (100 %)	194 (55 %)	11 (100 %)	7 (100 %)	18 (47 %)	56 (24 %)	5 (33 %)
IT	176 (98 %)	200 (69 %)	10 (92 %)	6 (92 %)	15 (25 %)	60 (11 %)	6 (18 %)
CY	314 (96 %)	240 (77 %)	22 (88 %)	6 (81 %)	60 (65 %)	87 (45 %)	10 (48 %)
LU	471 (94 %)	500 (67 %)	28 (98 %)	14 (98 %)	73 (58 %)	127 (39 %)	10 (37 %)
MT	201 (95 %)	187 (78 %)	26 (97 %)	13 (97 %)	16 (34 %)	35 (16 %)	4 (25 %)
NL	199 (90 %)	240 (57 %)	35 (98 %)	10 (94 %)	89 (66 %)	131 (45 %)	14 (37 %)
AT	107 (85 %)	200 (48 %)	14 (100 %)	11 (99 %)	14 (36 %)	38 (18 %)	3 (21 %)
PT	92 (90 %)	90 (72 %)	4 (95 %)	3 (94 %)	32 (38 %)	49 (27 %)	3 (18 %)
SI	106 (96 %)	111 (82 %)	2 (94 %)	1 (94 %)	4 (45 %)	7 (14 %)	3 (39 %)
SK	62 (96 %)	56 (90 %)	3 (92 %)	2 (91 %)	3 (27 %)	25 (10 %)	1 (20 %)
FI	144 (84 %)	130 (68 %)	7 (100 %)	5 (100 %)	29 (60 %)	–	–
EA	145 (91 %)	180 (60 %)	11 (97 %)	6 (96 %)	22 (44 %)	68 (23 %)	5 (29 %)

Zdroj: Eurosystem Household Finance and Consumption Survey (2013).

Poznámka: Táto tabuľka udáva mediánové hodnoty vybraných aktív a pasív, ktoré boli vypočítané iba na základe tých domácností, ktoré dané aktívum/pasívum vlastnia. Napríklad medián celkových pasív slovenských domácností (3 000 eur) bol vypočítaný na vzorke zadlžených domácností na Slovensku, ktorých je 27 % z celkovej vzorky. Niektoré údaje o pasívach domácností vo Fínsku nie sú dostupné (označené -).

* Reálne aktíva zahŕňajú nehnuteľnosti, vozidlá, majetok v rodinnom podniku, cennosti a umelecké diela.

2 Výsledky zamerané iba na Slovensko boli publikované v nasledujúcich článkoch:

1. Matúš Senaj, Pavol Šilhár a Tibor Zavadil (apríl 2012): Finančná situácia slovenských domácností, Biatec č. 4/2012.

2. Matúš Senaj a Tibor Zavadil (august 2012): Výsledky prieskumu finančnej situácie slovenských domácností, Príležitostná štúdia NBS č. 1/2012.

3. Tibor Zavadil (apríl 2013): Slovenské domácnosti vlastnia najviac nehnuteľností a pritom sú najmenej zadlžené – Porovnanie bohatstva a príjmov domácností v eurozóne. Analytický komentár č. 2/2013.

4. Tibor Zavadil (apríl 2013): Majetkové rozdiely sú najmenšie na Slovensku, Biatec č. 4/2013 (s. 12).

domácností vlastní akcie (0,8 %), dlhopisy (1 % alebo podielové fondy (2,7 %).

- Príjmy domácností sú na Slovensku najnižšie v eurozóne – medián hrubého ročného príjmu domácností dosahuje 11 200 eur a priemerná hodnota 13 500 eur. V celej eurozóne je medián hrubého ročného príjmu domácností 28 600 eur a jeho priemerná hodnota je 37 800 eur. Najvyššie príjmy majú domácnosti v Luxembursku (medián 64 800 eur a priemer 83 700 eur).
- Štandardná slovenská domácnosť minie ročne na potraviny 3 600 eur (medián), čo predstavuje 29 % z celkového hrubého príjmu domácnosti. Tento pomer je pomerne vysoký v porovnaní so zvyškom eurozóny, kde štandardná domácnosť minie ročne na potraviny 5 400 eur (medián), čo je ale iba 18 % z jej celkového hrubého príjmu (graf 1).
- Bohatstvo a príjmy sú na Slovensku rozdelené najrovnomernejšie. Zatiaľ čo 10 % najbohatších domácností v eurozóne vlastní vyše polovicu (50,4 %) celkového bohatstva všetkých domácností a 20 % najchudobnejších domácností nevlastní takmer nič (0,2 %), na Slovensku vlastní 10 % najbohatších domácností necelú tretinu (32,8 %) celkového bohatstva a 20 % najchudobnejších domácností vlastní aspoň 3,3 % celkového bohatstva. Podobne aj príjmy, ktoré sú u nás síce najnižšie v eurozóne, sú tiež najrovnomernejšie rozdelené.

- Medián čistého bohatstva domácností (t. j. rozdiel celkových aktív a pasív) dosahuje na Slovensku 61 200 eur (graf 2), kým v eurozóne je to 109 200 eur. Paradoxne najnižšie mediánové bohatstvo majú nemecké domácnosti, iba 51 400 eur, keďže viac ako polovica nemeckých domácností nevlastní žiadnu nehnuteľnosť. Ich priemerné bohatstvo 195 200 eur je však iba mierne nižšie ako priemer eurozóny 230 800 eur. Najbohatšie domácnosti sú v Luxembursku s mediánom čistého bohatstva 397 800 eur a priemerom 710 100 eur. Fakt, že priemerná a mediánová hodnota bohatstva slovenských domácností sú pomerne blízke, je ďalším potvrdením najmenších nerovností v rozdelení bohatstva na Slovensku spomedzi krajín eurozóny.

Podrobné výsledky z prvej vlny zisťovania HFCS pre všetky zúčastnené krajiny eurozóny boli publikované ako Príležitostná štúdia NBS č. 1/2013: Prieskum finančnej situácie a spotreby domácností Eurosystemu – výsledky z prvej vlny.²

Ďalšie informácie o zisťovaní HFCS sú dostupné v angličtine na webovej stránke ECB (www.ecb.europa.eu/home/html/researcher_hfcs.en.html), kde sú uvedené aj odkazy na rôzne výskumné štúdie využívajúce údaje z prvej vlny zisťovania.

Na prípadné otázky radi odpovieme na e-mailej adrese hfcs@nbs.sk.